

Utjecaj pandemije Covid-19 na poslovanje Croatia Airlinesa

Šavuk, Dorja

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:517543>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**



Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
EKONOMSKI FAKULTET
STRUČNI STUDIJ POSLOVNE EKONOMIJE
SMJER TURISTIČKO POSLOVANJE**

Dorja Šavuk

**UTJECAJ PANDEMIJE COVID-19 NA POSLOVANJE
CROATIA AIRLINESA**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Poslovanje poduzeća u putničkom prijevozu

Mentor: Doc. dr. sc. Petra Barišić

JMBAG studenta: 0067574308

Zagreb, ožujak 2021.

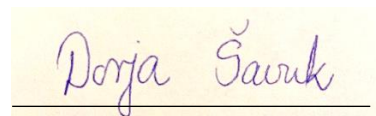
Predgovor

Htjela bih se zahvaliti svim profesorima, docentima, asistentima i ostalim djelatnicima Ekonomskog fakulteta Zagreb koji su mi prenijeli svoje znanje unazad 3 godine studiranja i uz čiju sam pomoć stekla titulu bakalara ekonomije. Najveće hvala mojoj mentorici prof. dr. sc. Petri Barišić što mi je uz maksimalno strpljenje i povjerenje pomogla da napišem ovaj završni rad koji je okrunio moje studiranje.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Studentica:

A rectangular box containing a handwritten signature in purple ink. The signature reads "Dorja Šavuk". Below the signature is a horizontal line.

U Zagrebu, ožujak 2021.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Struktura rada	1
1.3. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	2
2. Utjecaj koronavirusa na poslovanje zračnih prijevoznika.....	2
2.1. Što je Covid-19?.....	3
2.2. Utjecaj dosadašnjih epidemija na zračni promet.....	4
2.4. Utjecaj koronavirusa na zračne prijevoznike u svijetu.....	6
3. Poslovanje Croatia Airlinesa prije koronavirusa	7
3.1. Općenito o CA.....	8
3.2. Pokazatelji uspješnosti CA.....	10
3.3. Održivi razvoj.....	12
3.4. Tvrtke u vlasništvu i projekti.....	14
4. Utjecaj koronavirusa na poslovanje CA	17
4.1. Zaposlenici i ulaganja u školovanja	17
4.2. Poslovno okruženje	18
4.3. Flota i tržište.....	21
4.4. Financijsko poslovanje	23
4.5. Investicije, imovina i obveze.....	26
5. Zračni promet u suzbijanju koronavirusa	27
5.1. Mogućnost prijenosa virusa tokom zrakoplovnog leta	28
5.2. Mjere protiv daljnjeg širenja koronavirusa	29
5.3. Oporavak zračnog prometa od koronavirusa.....	31
5.4. CA u borbi protiv koronavirusa.....	33
6. Zaključak	36
Popis literature	39
Popis slika.....	44

1. Uvod

1.1. Predmet i cilj rada

Od samog nastanka svijeta, ljudska rasa se, u svojoj evoluciji, susretala sa mnogobrojnim preprekama, nepredvidljivim događajima te novim otkrićima. Upravo takva "prepreka" pojavila se na samom kraju 2019. godine u gradu Wuhanu pod imenom "Covid-19". Pandemija je to koja se ubrzo proširila zemaljskom kuglom te u potpunosti promijenila način života suvremenih ljudi, života kakvog poznajemo.

Kroz povijest pojavljivale su se mnoge bolesti, pošasti, epidemije koje su prouzročile smrt stotina milijuna ljudi, utjecale na razvitak i način života ljudi. U 21. stoljeću pojavilo ih se par: MERS, svinjska gripa, SARS. Nakon uspješnog kontroliranja daljnjeg širenja, nisu zabilježeni noviji slučajevi ovih epidemija.

Covid-19 je pandemija od koje je do sada oboljelo više od 123 milijuna ljudi te je odnijela više od 2,71 milijuna života.¹ Uvedene su mnogobrojne mjere protiv daljnjeg širenja te je započelo i cijepljenje protiv pandemije. Mnoge države svijeta bilježe nezapamćeni pad gospodarstva i turizma, pa tako i Republika Hrvatska.

Predmet ovog rada je upoznavanje s novom pandemijom koja trenutno bilježi svakidašnji rast novih slučajeva, Covid-19 ili koronavirus, njenim utjecajem na poslovanje Croatia Airlinesa (kasnije u tekstu CA), ali i na zračni promet te zračne prometnike u svijetu. Cilj ovog rada je usporedba poslovanja Croatia Airlinesa prije pandemije koronavirusa te za vrijeme iste.

1.2. Struktura rada

Rad je napisan kroz 6 poglavlja. Nakon uvodnog dijela u kojem se predstavlja tematika samog rada, počinje drugo poglavlje i upoznavanje s novom pandemijom, utjecaj

¹ ECDC (2021.), *Covid-19 situation update* [online], Dostupno na: <https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases> [06.03.2021.]

dosadašnjih epidemija kroz povijest na zračni promet, te utjecaj samog koronavirusa na zračne prijevoznike u svijetu.

U trećem poglavlju govori se o Croatia Airlinesu kao glavnoj temi ovog rada, predstavlja se poslovanje ove kompanije prije koronavirusa, njeni pokazatelji uspješnosti te projekti kojima je postala vodeća zračna kompanija u Republici Hrvatskoj.

Kroz četvrto poglavlje analizirati će se utjecaj koronavirusa na poslovanje CA, kako je utjecala na zaposlenike, poslovno okruženje te financijsko poslovanje i investicije CA u 2020. godini.

Kroz podizanje svijesti o važnosti pridržavanja mjera za suzbijanje koronavirusa, u petom poglavlju prikazati će se mogućnost prijenosa Covida-19 u zrakoplovima te mjere kojima se suzbija daljnje širenje virusa u svrhu oporavka zračnog prometa od istog.

Zadnji dio rada obuhvaća zaključak u kojem se prikazuje retrospektiva čitavog rada te završna riječ o istom.

1.3. Izvori podataka i metode prikupljanja

Kao izvori podataka u radu korišteni su statistički podaci Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZZO), Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), IATA-e te službeni spisi Croatia Airlinesa. Također, korišteni su znanstveni i stručni članci te internetski izvori.

2. Utjecaj koronavirusa na poslovanje zračnih prijevoznika

Dva svjetska rata iz 1918. i 1939. godine i Velika kriza iz 2008. godine do sada su bile najveće krize s kojima se čovječanstvo susrelo. Imale su značajno negativan utjecaj na gospodarstvo čitavog svijeta. Oporavljajući se još od 2008. godine mnoge države svijeta gradile su naporno novo gospodarstvo, industriju, poduzeća koja će preživjeti svako dodatno iznenađenje, svaki negativan učinak. Pojava koronavirusa pokazala je da nijedno poduzeće niti sektor na svijetu nije izuzet kada je u pitanju recesija. U ovome poglavlju detaljnije je objašnjeno što je zapravo Covid-19 te koji su učinci ovog virusa na zračni promet u 2020. godini.

2.1. Što je Covid-19?

Covid-19 pandemija, poznatija kao koronavirus pandemija, je pandemija nove bolesti dišnih puteva. Radi se o novom soju korona virusa koji prije nije bio otkriven kod ljudi. COVID-19 je naziv bolesti uzrokovane SARS-CoV-2. Virus se pojavio prvi put krajem 2019. godine u kineskom gradu Wuhan u provinciji Hubei te se u roku od 3 mjeseca proširio po cijelom svijetu. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je 11. ožujka 2020. službeno proglasila pandemiju.²

Iako virus potječe od životinja, on se sada širi s osobe na osobu (prijenos s čovjeka na čovjeka). Trenutno dostupni epidemiološki podaci ukazuju da se virus relativno brzo i lako širi među ljudima, te se procjenjuje da bi jedna oboljela osoba u prosjeku mogla zaraziti dvije do tri osjetljive osobe. Međutim, na ovaj broj novozaraženih može se značajno utjecati nizom preventivnih mjera kao što su pranje ruku, izbjegavanje kontakta s oboljelima, rana detekcija i izolacija oboljelih te brza samoizolacija njihovih bliskih kontakata i dr. Virus se uglavnom prenosi kapljičnim putem pri kihanju i kašljanju, kao i indirektno putem kontaminiranih ruku izlučevinama oboljele osobe s obzirom da virus može preživjeti

²HZZO (2020.), Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanoj novim koronavirusom [online], Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/pitanja-i-odgovori-o-bolesti-uzrokovanoj-novim-koronavirusom/> [06.03.2021.]

nekoliko sati na površinama kao što su stolovi i ručke na vratima. Koliko je poznato, virus može uzrokovati blage simptome slične gripi poput: povišene tjelesne temperature, kašlja, otežanog disanja, bolova u mišićima i umora. U težim slučajevima javlja se teška upala pluća, akutni sindrom respiratornog distresa, sepsa i septički šok koji mogu uzrokovati smrt pacijenta. Osobe koje boluju od težih oblika kroničnih bolesti podložnije su težim oboljenjima.³

Prvi slučaj koronavirusa u Republici Hrvatskoj pojavio se 25. veljače 2020. godine. Od tada do danas je u Hrvatskoj zabilježeno više od 250 tisuća zaraženih, a preminulo ih je više od 5500. Od samog početka, u svijetu je zabilježeno više od 158 milijuna zaraženih, a najzaraženiji kontinent je Afrika.⁴

2.2. Utjecaj dosadašnjih epidemija na zračni promet

Kao što je već spomenuto, u 21. stoljeću pojavilo se par epidemija (i pandemija). Za početak, važno je razlikovati epidemiju od pandemije. Epidemija je nagla pojava zarazne bolesti među većim brojem stanovnika određenoga područja. Kad se epidemija naglo proširi na više država ili kontinenata, naziva se pandemija.⁵

Novi koronavirus, SARS-CoV-2, genetski je usko povezan s virusom SARS-a (SARS-CoV-1) i ta dva virusa imaju slične karakteristike, iako su podaci o ovom virusu još uvijek nepotpuni. SARS se pojavio krajem 2002. godine Kini. U razdoblju od osam mjeseci 33 države su prijavile više od 8000 slučajeva zaraze virusom SARS-a te se procjenjuje da je od SARS-a umrla jedna od deset oboljelih osoba. Bez obzira na ne tako visoke brojke u prijavljenim slučajevima oboljenja, globalno gledajući, trošak epidemije SARS-a je iznosio oko 33 milijarde američkih dolara, odnosno 0,1% svjetskog BDP-a. Što se tiče same

³HZZO (2020.), Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanoj novim koronavirusom [online], Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/pitanja-i-odgovori-o-bolesti-uzrokovanoj-novim-koronavirusom/> [06.03.2021.]

⁴ECDC (2021.), Covid-19 situation update [online], Dostupno na: <https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases> [06.03.2021.]

⁵LZMK (2021.), Epidemije [online], Dostupno na: <https://www.lzmk.hr/e-leks/povijest-i-drustvo/548-epidemije> [06.03.2021.]

zrakoplovne industrije, IATA (engl. International Air Transport Association) procjenjuje da su gubtci azijsko-pacifičkih zrakoplovnih kompanija iznosili oko 8% godišnjeg prometa, odnosno šest milijardi američkih dolara, dok su sjevernoameričke zrakoplovne kompanije izgubile oko 3,7% godišnjeg prometa, odnosno oko jedne milijarde američkih dolara.⁶

Na Srednjem je Istoku sličnu epidemiju izazvao virus MERS-CoV (Srednjoistočni respiratorni sindrom). Smatra se da je virus na čovjeka prešao s deva. Virus je pronađen kod deva u nekoliko država Srednjeg Istoka, Afrike i Južne Azije, a od 2012. je slučaj MERS-a prijavljen u 27 država, rezultirajući sa 858 smrtnih slučajeva zbog infekcija i komplikacija. U najnovijem pojavljivanju MERS-a, koji je bio usredotočen više na jednu zemlju, početni utjecaj bio je naglo usporavanje, tj. pad od 12% u mjesečnim prihodovnim putničkim kilometrima prema, od i unutar Južne Koreje u prvom mjesecu epidemije. Međutim, zračni promet se počeo oporavljati nakon dva mjeseca i vratio se na razinu prije izbijanja unutar 6 mjeseci. Epidemije ptičje gripe iz 2005. i 2013. imale su znatno blaži i kratkotrajniji utjecaj i zračni se promet znatno brže oporavio čim su se smanjili strahovi od globalnog širenja virusa.⁷

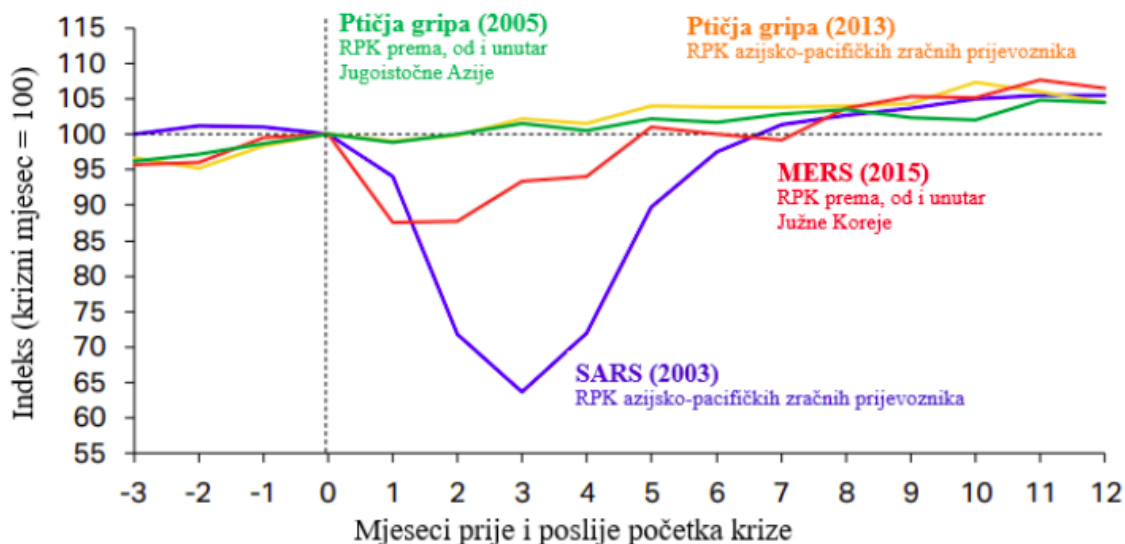
Koliki su utjecaj na zračni promet imale spomenute epidemije prikazuje slika 1. Na slici je prikazan utjecaj epidemija na ostvarene prihodovne putničke kilometre⁸ (RPK) do 2019. godine.

⁶IATA (2021.), Economics' Chart of the Week [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/what-can-we-learn-from-past-pandemic-episodes/> [06.03.2021.]

⁷IATA (2021.), Economics' Chart of the Week [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/what-can-we-learn-from-past-pandemic-episodes/> [06.03.2021.]

⁸RPK = broj prihodovnih putnika * duljina leta

Slika 1. Prikaz utjecaja dosadašnjih epidemija na ostvarene RPK do 2019. godine



Izvor: IATA, Economics' Chart of the Week

2.4. Utjecaj koronavirusa na zračne prijevoznike u svijetu

Koronavirus od svojih samih početaka snažno utječe na poslovanje svih putničkih prijevoznika, pa tako i zračnih prijevoznika. Snažan negativan utjecaj osjetio se u čitavom svijetu te su brojke pokazale nezapamćene gubitke i za najuspješnije zračne prijevoznike. IATA (Međunarodno udruženje zračnih prijevoznika) već je u lipnju 2020. predviđala da će zračni prijevoznici 2020. godine pretrpjeti dosad nezabilježen neto gubitak od 83,4 milijarde američkih dolara. Nažalost, prema neslužbenim statističkim podacima, pretpostavlja se da je taj gubitak i veći od predviđenog (više od 84 milijarde USD).⁹

Konstantan rast zaraženih znatno je smanjio potražnju, ali i povjerenje potrošača za korištenjem usluga zračnog prijevoza. Dakle, ne samo da se smanjio broj letova, otkazivanjem rezerviranih letova smanjila se i potražnja za istima. Statistički gledano, broj letova u europskom zračnom prostoru pao je do 90 % u razdoblju od ožujka do travnja 2020. u odnosu na isto razdoblje 2019. Europske zračne luke 1. ožujka 2020. još uvijek su imale

⁹IATA (2020.), Industry Loses to Top \$84 Billion in 2020 [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-06-09-01/> [06.03.2021.]

više od 5 milijuna putnika, ali taj je broj do 31. ožujka 2020. pao na samo 174 000 (pad od 97,1 % u odnosu na isti dan 2019.). Pad je 26. srpnja 2020. bio 72 % u usporedbi s istim danom u 2019.¹⁰

Usporedbe radi, najveća zrakoplovna kompanija na svijetu, American Airlines, svako tromjesečje zadnjih godinu i 6 mjeseci objavljuje negativne brojke u uspješnosti poslovanja u odnosu na poslovanje u 2019. godini. Tako su u kolovozu 2020. najavili da će otkaz dobiti više od 20 tisuća zaposlenika, a u prosincu 2020. su ima čak 55 % manje letova nego u istom razdoblju 2019. godine.¹¹

Lufthansa, najveća njemačka aviokompanija, također je pretrpjela vrtoglave gubitke. U samom jeku pandemije, od državne razvojne banke KfW dobila je novčanu pomoć u svrhu borbe protiv negativnih učinaka pandemije. Kako bi otplatila taj kredit, Lufthansa je u veljači 2021. godine izdala obveznice u vrijednosti od 1,6 milijardi eura. Ova je aviokompanija 2020. godine otpustila oko 30 000 radnika.¹²

¹⁰Europska komisija (2020.), Izvješće komisije Europskom parlamentu i vijeću [online] Europska komisija, Preuzeto s: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2020/HR/COM-2020-558-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF> [10.03.2021.]

¹¹Poslovni dnevnik (2020.), Dobili gotovo 6 milijardi dolara pomoći, a otpuštaju 19 tisuća ljudi [online], Dostupno na: <https://www.poslovni.hr/strane/dobili-gotovo-6-milijardi-dolara-pomoci-a-otpustaju-19-tisuca-ljudi-4247922> [10.03.2021.]

¹²FightGlobal (2021.), Lufthansa repays KfW loan early after €1.6bn bond issue [online], Dostupno na: <https://www.flightglobal.com/airlines/lufthansa-repays-kfw-loan-early-after-16bn-bond-issue/142291.article> [10.03.2021.]

3. Poslovanje Croatia Airlinesa prije koronavirusa

The World Airline Awards najprestižnije je globalno priznanje u zrakoplovnoj industriji, poznatije kao zrakoplovni Oscar. Zrakoplovnim kompanijama nagrade se dodjeljuju na temelju iskustava putnika, a samo je 2016. godine u istraživanju sudjelovalo njih više od 19 milijuna. U sklopu istog bilo je uključeno i 40-ak ključnih pokazatelja uspješnosti te više do 280 zrakoplovnih prijevoznika diljem svijeta.¹³ Croatia Airlines 2016. godine proglašena je jednom od najuspješnijih zrakoplovnih kompanija u istočnoj Europi, zauzevši visoko 4. mjesto.

3.1. Općenito o CA

Croatia Airlines d.d., hrvatska nacionalna zrakoplova kompanija osnovana je 7. kolovoza 1989. godine pod imenom Zagal (Zagreb Airlines) sa sjedištem u Zagrebu. Tek godinu dana kasnije mijenja ime u Croatia Airlines. 1991. godine CA počinje letjeti u domaćem prometu, a godinu dana kasnije, proširenjem svoje flote postaje članicom IATA-e te ulazi u međunarodni promet. Predsjednik Uprave je Jasmin Bajić, a predsjednik Nadzornog odbora Zlatko Mateša. Zamjenica predsjednika Nadzornog odbora je Nataša Munitić, a ostali članovi su Zoran Barac, Mirko Tatalović i Zoran Viljac.¹⁴

Flota Croatia Airlinesa obuhvaća: Airbus A 320-200, Airbus A 319-100 te Dash 8-Q400. Trenutni ukupni broj zrakoplova u flotama je 12. Odredišta u i iz kojih Croatia Airlines leti su, osim Hrvatske, Belgija, Bosna i Hercegovina, Danska, Francuska, Grčka, Italija, Kosovo,

¹³Croatia Airlines (2021.), Croatia Airlines među pet najboljih europskih zrakoplovnih kompanija [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Mediji/press/532/Croatia-Airlines-medu-pet-najboljih-europskih-zrakoplovnih-kompanija> [10.3.2021.]

¹⁴Croatia Airlines (2021.), Osnovni podaci [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/Osnovni-podaci> [10.03.2021.]

Sjeverna Makedonija, Nizozemska, Njemačka, Srbija, Španjolska, Švicarska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Portugal, Češka, Ruska Federacija te Izrael.¹⁵

Temeljni kapital ove zrakoplovne kompanije iznosi 627.987.530,00 kn. Ukupan broj dionica je 62.787.953 redovitih dionica nominalne vrijednosti od 10,00 kn. Neki od najvećih dioničara su Republika Hrvatska (na prvom mjestu sa 98,2623 % udjela u temeljnom kapitalu), Zračna luka Zagreb d.o.o., HPB za Republiku Hrvatsku, JANAF, Croatia Osiguranje d.d. i ostali. Od 8. travnja 1998. godine Glavna skupština CA, sukladno Zakonu o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima, donijela je odluku da se sve dionice društva u materijalnom obliku zamjene za nematerijalizirane dionice u obliku elektroničkog zapisa.¹⁶

Nakon agresije na Hrvatsku, 1992. godine Croatia Airlines je počela širenje svoje flote te je time najavila ulazak u međunarodni promet i postala članicom Međunarodne udruge za zračni promet (IATA). Vrlo bitan datum za poslovanje CA smatra se 1. siječnja 1998. godine kada je postala članicom Udruge europskih zrakoplovnih tvrtka (AEA – Association of European Airlines). Jedanaest godina nakon osnivanja, 2000. godine, CA je službeno dostignula brojku od milijun prevezenih putnika u jednoj godini.¹⁷

Kao i svaka kompanija CA ima svoje poslovne partnere s kojima surađuje. Vrlo bitan partner CA je Star Alliance - The way the Earth Connects. To je vodeća globalna zrakoplovna udruga osnovana u 1997. godini s ciljem povezivanja putnika s cijelim svijetom na najlakši mogući način. Osnovana je od sljedećih zrakoplovnih kompanija: Scandinavian Airlines, Air Canada, Lufthansa, United Airlines i Thai Airways International, a broji ukupno 26 članica.¹⁸

Također, code-share partneri Croatia Airlinesa su: Air Canada, Air India, Air France, Alitalia, Asiana Airlines, Austrian Airlines, Brussels Airlines, KLM, LOT Polish Airlines, Lufthansa,

¹⁵Croatia Airlines (2021.), Flota [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/flota> [10.03.2021.]

¹⁶Croatia Airlines (2021.), Dionice [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/dionice> [10.03.2021.]

¹⁷Croatia Airlines (2021.), Povijest [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/povijest> [10.03.2021.]

¹⁸Croatia Airlines (2021.), Star Alliance - The way the Earth Connects [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Partneri/star-alliances> [10.03.2021.]

SAS, Singapore Airlines, Swiss International Airlines, TAP Portugal, Turkish Airlines te United Airlines.¹⁹

Misija CA je ostvarivati dobit pružanjem usluga iz područja zračnog prometa. Prioritet je korisnicima njihovih usluga, vlastitim i zajedničkim letovima njihovih partnera, osigurati optimalnu zračnu povezanost Republike Hrvatske i svijeta, te pridonositi razvoju turizma u Republici Hrvatskoj. Vizija CA je želja da Croatia Airlines bude prvi odabir svakom putniku s polazištem ili odredištem u Hrvatskoj.²⁰

Da hrvatski građani smatraju kako Croatia Airlines nudi najbolji omjer cijene i kvalitete među aviokompanijama koje lete na hrvatskom tržištu potvrdio je certifikat Best Buy Award u kategoriji Aviokompanije. CA je ovaj prestižni certifikat dobila na temelju nezavisnog GfK istraživanja u veljači 2011. godine.²¹

3.2. Pokazatelji uspješnosti CA

Croatia Airlines gradila je unazad 30 godina visoko kvalitetnu tvrtku, koju su putnici birali u vrlo moćnoj konkurenciji zbog sigurnosti letenja, profesionalnog osoblja te kvalitete usluge. Upravo to je razlog zašto je do 2019. godine njihovim zrakoplovima prevezeno 40,2 milijuna putnika te obavljeno oko 614 tisuća letova. Tijekom 2019. godine CA zrakoplovi letjeli su u 30 međunarodnih odredišta i 8 hrvatskih odredišta u 24 države.²²

Tri osnovne djelatnosti kojima se Croatia Airlines bavi su prijevoz putnika, prijevoz tereta i održavanje zrakoplova. Sve brojke koje pokazuju uspješnost gledaju se kroz te tri djelatnosti, a očituju se kroz financijske pokazatelje, kapacitete te prometne učinke.

¹⁹Croatia Airlines (2021.), Code-share partneri [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Partneri/codeshare-partners> [10.03.2021.]

²⁰Croatia Airlines (2021.), Misija i vizija [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/Misija-i-vizija> [10.03.2021.]

²¹Croatia Airlines (2021.), Povijest [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/povijest> [10.03.2021.]

²²Croatia Airlines (2021.), Povijest [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/povijest> [10.03.2021.]

U samom prikazu poslovnih prihoda i poslovnih rashoda fokus će biti na 2019. godini obzirom na to da je to zadnja godina prije novootkrivenog virusa koji je privremeno zaustavio i usporio sve grane putničkog prijevoza, pa tako i zračnog.

U 2019. godini Croatia Airlines imala je 28.432 letova, prosječno je to 78 polijetanja dnevno. Prevezeno je sveukupno 2,18 milijuna putnika u 24 različite države svijeta i 39 zračnih luka. Sve te visoke brojke pridonijele su ukupnom godišnjem prihodu od prodaje za 2019. godinu u iznosu od nevjerojatnih 233,1 milijuna eura. Zato se ova godina smatra jednom od najuspješnijih godina u povijesti CA.²³

Godinu 2019. Croatia Airlines završio je s 79,4 milijuna kn neto gubitka što je 3,6 milijuna kuna (4%) manje u odnosu na 2018. godinu. Ostvaren je negativan operativni rezultat od 55,4 milijuna kn što je niže za 21 milijun kn u odnosu na 2018. godinu. Ostvaren gubitak iz financijskih aktivnosti iznosi 24 milijuna kuna, dok je u 2018. godini iznosio 6,4 milijuna kn. Strukturu poslovnih prihoda najvećim dijelom čine putnički prihodi (88 posto) koji su ostvarili porast 1 posto (19,6 milijuna kn), dok su u strukturi poslovnih rashoda dominantni troškovi letenja (29 posto) pri čemu su troškovi goriva daleko najznačajniji.²⁴

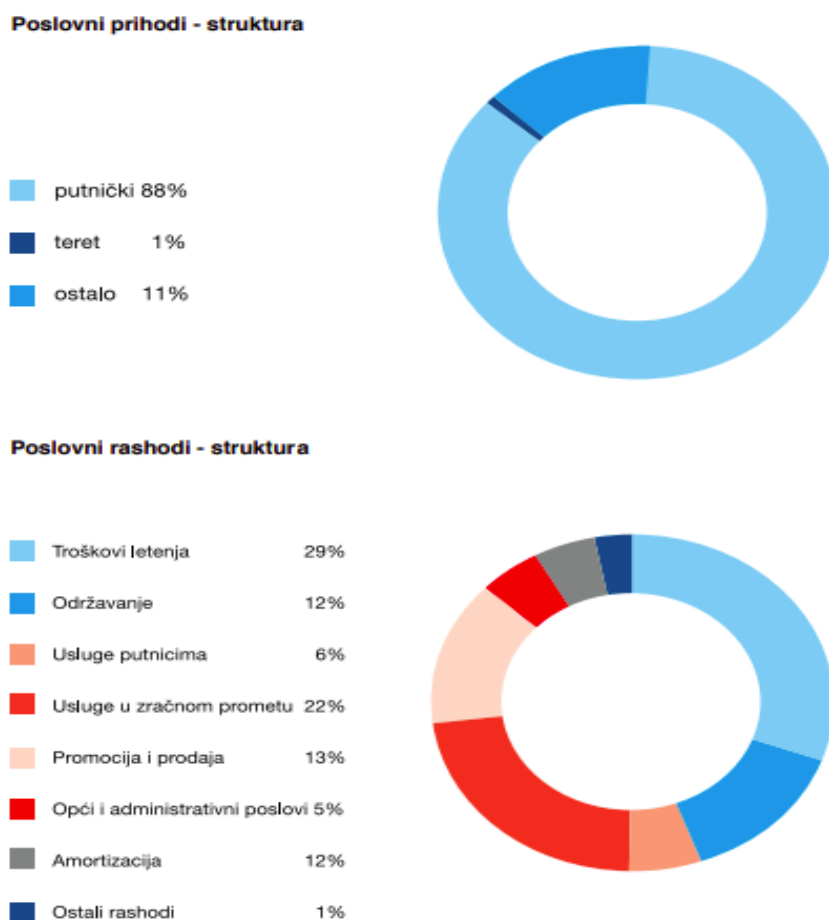
Na slici broj 1 prikazana je struktura poslovnih prihoda i poslovnih rashoda Croatia Airlinesa za 2019. godinu. Na slici jasno vidimo kako je u 2019. godini Croatia Airlines imala najviše putničkih prihoda, čak 88 %. Od prijevoza tereta ostvarila je tek 1 %.

Kad gledamo poslovne rashode koje je Croatia Airlines imala na kraju 2019. jasno vidimo kako je imala najviše rashoda od troškova letenja (29%) te usluga u zračnom prijevozu (22%). Zatim slijede prodaja i promocija, održavanje te amortizacija. Najmanji postotak u rashodima CA u 2019. godini činili su usluge putnicima, opći i administrativni poslovi te ostali rashodi.

²³Croatia Airlines (2019), Nefinancijsko izvješće 2019. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjescia-o-poslovanju> [10.3.2021.]

²⁴Croatia Airlines (2019), Nefinancijsko izvješće 2019. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjescia-o-poslovanju> [10.3.2021.]

Slika 2. Prikaz strukture poslovnih prihoda i rashoda (2019.)



Izvor: Croatia Airlines, Nefinancijsko izvješće 2019.

3.3. Održivi razvoj

Za svaku uspješnu i kvalitetnu kompaniju podizanje korporativnih vrijednosti stvara održivi razvoj. Prema definiciji UN-ove Komisije za okoliš i razvoj iz 1987. godine, održivi razvoj je "razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja, a da se pritom ne ugrožava mogućnost budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba".²⁵

Unatoč preprekama i oskudnim sredstvima, od 1991. godine CA je više puta mijenjala organizacijsku strukturu, nadograđivala flotu novijim i najsuvremenijim zrakoplovima te

²⁵Dop.hr (2010.), Održivi razvoj [online], Dostupno na: <https://dop.hr/odrzivi-razvoj/> [11.03.2021.]

ulagala u edukaciju radne snage kako bi na tržištu bila što konkurentnija. Ono što je Croatia Airlines potaknulo na razvoj i provođenje praksi održivog razvoja – odgovornog odnosa prema okolišu i društveno odgovornog poslovanja jest ulazak Republike Hrvatske u Europsku Uniju, članstvo kompanije u međunarodnim zrakoplovnim udruženjima te proces globalizacije.

Dinamični rast zrakoplovnog prijevoza te utjecaj istog na globalne klimatske promjene emisijom stakleničkih plinova, osobito CO₂, predstavlja za zrakoplovne kompanije diljem svijeta veliki izazov u prakticiranju održivog razvoja. Croatia Airlines zato ažurno bilježi i izvješćuje emisije CO₂ Europskoj Uniji preko Europske sheme trgovanja emisijama CO₂ (EU ETS).²⁶

Sustav trgovanja emisijama Europske unije (EU ETS) je kamen temeljac politike EU-a u borbi s klimatskim promjenama i njezin ključni alat za isplativo smanjenje emisija stakleničkih plinova. Prvo je i najveće tržište ugljikom na svijetu. EU ETS djeluje na načelu „trgovanja u okviru kvota”. Gornja granica se postavlja na cijeli iznos određenih stakleničkih plinova koje mogu emitirati postrojenja u sustavu. Granica se smanjuje s vremenom kako bi se cjelokupne emisije smanjile. Unutar granice poduzeća primaju ili kupuju emisijske jedinice s kojima mogu prema potrebi međusobno trgovati. Također, diljem svijeta mogu kupovati ograničene iznose međunarodnih jedinica iz projekata za uštedu emisija. Ograničenje ukupnog broja raspoloživih emisijskih jedinica osigurava da one imaju vrijednost.²⁷

Osim smanjenja stakleničkih plinova CO₂, ova se kompanija vodi odabirom odgovarajućih flota u svrhu smanjenja potrošnje goriva i buke, stvarajući tako odgovoran odnos prema zaposlenicima i usklađenost s održivom turističkom orijentacijom zemlje. Samim time važno je spomenuti kako je CA nositelj jedinstvenog ekološkog proizvoda pod nazivom ZelEn. Riječ je o zelenoj energiji dobivenoj isključivo iz obnovljivih izvora, na tržište ga je plasirala HEP - vodeća nacionalna kompanija za opskrbu električnom energijom. Proizvod je

²⁶Croatia Airlines (2021.), Održivi razvoj [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-vrijednosti/odrzivi-razvoj> [11.03.2021.]

²⁷EUR-Lex (2021.), Registar EU-a o emisijskim jedinicama u sustavu za trgovanje emisijama [online], Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=LEGISSUM%3A4332554> [11.3.2021.]

namijenjen isključivo kupcima HEP Opskrbe koji su se u svom poslovanju odlučili za društveno odgovorno poslovanje, brigu o okolišu i korištenju energije iz obnovljivih izvora.²⁸

U svibnju 2018. godine Croatia Airlines obavijestila je svoje dobavljače i poslovne partnere da je usvojila standarde ISO 14001 upravljanje zaštitom okoliša i ISO 50001 upravljanje energijom te je time potvrdila svoju usmjerenost očuvanju okoliša i energije te održivom razvoju.²⁹

3.4. Tvrtnice u vlasništvu i projekti

Croatia Airlines je osnivač dvije tvrtke u kojima ima vlasničke udjele, a čija je djelatnost povezana s uslugom pružanja putničkog prijevoza u zrakoplovstvu. Te dvije tvrtke su Obzor putovanja i Amadeus Croatia.

Obzor putovanja d.o.o. je turistička agencija sa sjedištem u Zagrebu, te se specijalizirala u organizaciji individualnih i grupnih poslovnih te turističkih putovanja u Hrvatskoj i inozemstvu. Kao svoju posebnost ističu ponudu škola i tečajevne stranih jezika u inozemstvu za individualne i grupne polaznice, djecu, mlade te odrasle osobe.

Stručni su u organizaciji skupova te raznih poslovnih događaja: kongresa, konferencija, seminara, sastanaka, team buildinga, poticajnih putovanja, edukativnih putovanja te prezentacija i promocija.³⁰

Druga spomenuta tvrtka je Amadeus Croatia, sestrinska tvrtka Croatia Airlinesa, osnovana 19. listopada 1993. godine. Amadeus Croatia, Air France (Francuska), SAS (Danska, Norveška, Švedska), Iberia (Španjolska) te Lufthansa (Njemačka) zajedno čine rezervacijski sustav europskih avio-kompanija, a Amadeus Croatia kao dio ovog sustava marketinška je kompanija koja se brine za lokalno tržište. Odnedavno je dobila pravo i na Bosnu i Hercegovinu. Trenutno je u ovom sustavu američka avio-kompanija Continental koja je

²⁸ ZelEn (2021.), Zelena Energija [online], Dostupno na: <https://zelen.hep.hr/> [14.3.2021.]

²⁹ Croatia Airlines (2021.), Dopis dobavljačima ISO50001 I 14001 [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-vrijednosti/odrzivi-razvoj> [14.03.2021.]

³⁰Croatia Airlines (2021.), Obzor putovanja [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/tvrtke-u-vlasnistvu/Obzor-putovanja/> [14.03.2021.]

zauzela mjesto SAS-a koji je izašao iz sustava. Osnovna djelatnost Amadeusa je da agencije opslužuje potrebnom opremom, uslugama povezivanja, treninga, edukacija i ostalog kako bi imale izravnu vezu sa sustavom. Danas Amadeus broji preko 110 agencija s kojima surađuje što pokazuje uspješnost ove tvrtke.³¹

Croatia Airlines je uspješnost svog poslovanja pokazala kroz kreativne projekte koje je prezentirala tržištu, a jedan od njih je KAAT. Već je poznato da CA ulaže u edukaciju i školovanje zrakoplovnog osoblja, a svojim operativnim potencijalima i iskustvom pridonosi kao partner u hrvatskom konzorciju, u suradnji sa Fakultetom Prometnih Znanosti, Hrvatskom kontrolom zračne plovidbe i Zrakoplovnim-tehničkim centrom. Zato je u svrhu osposobljavanja ljudi za rad u raznim područjima zrakoplovne industrije, u siječnju 2018. godine započeo projekt KAAT - Knowledge Alliance in Air Transport (ERASMUS+ KA2) projekt, financiran iz europskih fondova. U projektu sudjeluje 16 partnera iz 6 zemalja Europske unije: Francuske, Hrvatske, Italije, Portugala, Rumunjske i Slovačke, na čelu s Politehničkim sveučilištem iz Bukurešta. Razvitak inovativnog europskog programa školovanja temeljenog na ICT-u (informacijske i komunikacijske tehnologije) koji će osigurati visokokvalificirane djelatnike u zrakoplovstvu glavni je cilj ovog projekta, čije je trajanje predviđeno na rok od 3 godine.³²

Kao što je već spomenuto, CA vrlo ozbiljno shvaća ulaganje u najnoviju tehnologiju i najsuvremenije zrakoplove. Zato je krajem 2017. godine započet projekt u vrijednosti od 5 milijuna kuna čiju je kvalitetu prepoznala i Europska komisija te je odobrila sufinanciranje od 85% planiranih sredstava. Projekt se bavio modernizacijom flote zrakoplova Dash Q400 s ciljem korištenja satelitskog signala sustava EGNOS (Europska služba za geostacionarno navigacijsko prekrivanje) te slijetanja putem LPV prilaza.³³

LPV prilazi (Localizer performance with vertical guidance) su satelitski vođeni precizni prilazi do minimuma i identični su konvencionalnim ILS preciznim prilazima (Instrumental Landing System), a zahtijevaju najsuvremeniju opremu zrakoplova kojom se istodobno

³¹Croatia Airlines (2021.), Amadeus Croatia [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/tvrtke-u-vlasnistvu/Amadeus-Croatia/> [14.03.2021.]

³²Croatia Airlines (2021.), KAAT projekt [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Projekti/KAAT-projekt> [14.03.2021.]

³³Croatia Airlines (2021.), EGNOS za satelitske LPV prilaze [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Projekti/EGNOS-za-satelitske-LPV-prilaze> [14.03.2021.]

može koristiti GPS i EGNOS satelitski signal.³⁴ Najbitnija stavka ovog projekta je povećanje sigurnosti letaćkih operacija zahvaljujući iznimnom stupnju navigacijske točnosti, ali i smanjenje potrošnje goriva te emisije štetnih plinova.

Sljedećim projektom Croatia Airlines produbljuje sigurnost svojih zrakoplova i razvijanje kompanije u tehnološkom smislu. Radi se o projektu koji je također sufinanciran od strane Europske komisije, a koji je započeo 2018. godine. Po programu CEF (Connecting Europe Facility) Croatia Airlines ispunila je uvjete za korištenje ADS-B OUT funkcije u europskom zračnom prostoru.³⁵

"ADS-B Out je evolucijski korak u komunikaciji između zrakoplova i ostalih potrošača zračnog prostora. Trenutni odašiljači omogućuju ATC-u i drugim zrakoplovima da znaju relativni položaj i nadmorsku visinu zrakoplova. ADS-B dodaje važne informacije kako bi pomogao u projektiranju i spriječio prometne sukobe procjenom namjere smjera i položaja zrakoplova", objasnio je Jake Biggs, menadžer inženjerskog osiguranja tvrtke Textron Aviation.³⁶

³⁴Poslovni dnevnik (2019.), Croatia Airlines u zrakoplove Dash 8-Q400 ugradio novu opremu [online], Dostupno na: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/croatia-airlines-u-zrakoplove-dash-8-q400-ugradio-novu-opremu-360507> [14.3.2021.]

³⁵Croatia Airlines (2021.), ADS-B OUT implementacija [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Projekti/ADS-B-OUT-implementacija> [14.03.2021.]

³⁶JOURNEY [2021.], ADS-B OUT EXPLAINED [online], Dostupno na: <https://txtav.com/en/journey/articles/articles/adsb-out-explained> [15.3.2021.]

4. Utjecaj koronavirusa na poslovanje CA

Dosadašnjom analizom poslovanja CA prije novootkrivenog virusa prikazan je uspješan i kvalitetan rad same kompanije. Kompanija je rasla iz godine u godinu, poboljšavala i unaprjeđivala svoje djelovanje u svim sferama poslovanja te punih 30 godina gradila jako i kvalitetno poduzeće. Pojavom koronavirusa mnoge su se stvari promijenile. Nikad veći zabilježen pad prihoda rezultirao je davanjem otkaza mnogim zaposlenicima, također porast dugova bez mogućnosti za otplatom istih - samo su neki od negativnih posljedica djelovanja ovog virusa. U ovome poglavlju prikazana je detaljnija analiza utjecaja ove pandemije na poslovanje CA u prvih 9 mjeseci 2020. godine.

4.1. Zaposlenici i ulaganja u školovanja

Kroz ovaj se rad već par puta spomenula ogromna predanost Croatia Airlinesa u edukaciji i školovanju trenutnog i potencijalnog osoblja odnosno radne snage kompanije. To se nastavilo i u 2020. godini sa ukupnim ulaganjima u ljudske potencijale u iznosu od 3,8 milijuna kuna. Ovaj podatak odnosi se samo na prvo polugodište prošle godine, jer su u drugom polugodištu sve zakazane konferencije i edukacije bile otkazane ili odgođene radi prevelikog širenja virusa. Najveći dio ulaganja u školovanja odnosio se na školovanja operativnog osoblja u koje spadaju piloti, kabinsko osoblje i osoblje održavanja zrakoplova.³⁷

Zbog manjeg opsega prometovanja i smanjenja dolaska turista, nije bilo potrebe za sezonskim zapošljavanjem kabinskog osoblja 2020. godine. Zato je broj zaposlenog operativnog osoblja na dan 30.6.2020. manji za 13 zaposlenika u odnosu na isti dan 2019. godine. Ipak, broj neoperativnog osoblja veći je za 2 zaposlenika zbog zapošljavanja djelatnika u raznim sektorima radi potreba neometanog odvijanja poslovnih procesa. Kada

³⁷Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [15.03.2021.]

se sve sumira, broj zaposlenih na dan 30.6.2020. godine iznosio je 1029 djelatnika, što je za 1% manje nego na isti dan 2019. godine.³⁸

Za samo tri mjeseca, na dan 30.9.2020. broj zaposlenih iznosio je 999 zaposlenika, što je za 4% manje od ukupnog broja zaposlenih na dan isti dan 2019. godine, a za 30 manje od broja zaposlenih na dan 30.6.2020. Tek se u rujnu vidio drastičan pad operativnog osoblja. Pao je za čak 40% u odnosu na rujnu 2019. godine zbog ne zapošljavanja sezonskog osoblja uslijed manjeg opsega prometovanja, kako se i predviđalo prije sezonskih mjeseci.³⁹

Pozitivnu vijest za zapošljavanje 2 zaposlenika neoperativnog osoblja u mjesecu lipnju zasjenio je podatak da je u rujnu posao izgubilo 6 neoperativnih zaposlenika.

Ulaganja u školovanje do kraja rujna iznosila su 4,8 milijuna kuna (za milijun kuna više od mjeseca lipnja).⁴⁰

4.2. Poslovno okruženje

Za kvalitetno poslovanje svake tvrtke vrlo je bitno poslovno okruženje u kojem se nalazi te predviđanje mogućih rizika poslovanja. Pojava koronavirusa nije bila opasnost u uspješnosti poslovanja samo za Croatia Airlines, nego za sve zrakoplovne (a i druge) kompanije diljem svijeta. Gledajući globalno, covid-19 pandemija je najgora recesija s kojom se svijet susreo još od 2008. godine (Velika depresija – globalna financijska kriza), a od Drugog svjetskog rata nijedna kriza nije izazvala tako snažan efekt.

Međunarodni monetarni fond (MMF) nije imao svijetla predviđanja za situaciju poduzeća u ovoj pandemiji. Predviđali su ogromne gubitke i posljedice koje će ostaviti traga još dugi niz mjeseci, ako ne i godina nakon završetka pandemije. Ipak, u redovitim prognozama iz 10. mjeseca 2020. godine objavili su ublaženu procjenu pada globalnog gospodarstva u 2020.

³⁸Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [15.03.2021.]

³⁹Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [15.03.2021.]

⁴⁰Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [15.03.2021.]

godini na 4,4 %. Ono što je dovelo do takve procjene je ublažavanje mjera koje suzbijaju koronavirus i koje su se kroz ljetne mjesecе prikazale djelotvornima u mnogim zemljama svijeta. Također, Kina u kojoj se sam virus prvi pojavio i razvio, oporavila se puno brže nego što je bilo očekivano. Za sada, kada je 2020. završila, još nema konkretnih i službenih informacija koliki je točan bio postotak pada gospodarstva u toj godini.⁴¹

Što se tiče Republike Hrvatske, prema procjenama MMF-a, hrvatsko gospodarstvo je palo za otprilike 9% u 2020. godini, što je naj snažniji pad u skupini europskih gospodarstava u nastajanju i razvijanju. Najveću brigu donijela je ogromna stopa nezaposlenosti od 9,3 % te smanjenje na tekućem računu platne bilance u udjelu BDP-a u iznosu od 3,2 %.⁴²

RH je vrlo poznata po svojoj turističkoj djelatnosti koja je, uz transportni sektor i ugostiteljstvo, bila najpogođenija aktivnost ove pandemije. Iznimno velik udio u hrvatskom BDP-u zauzimaju upravo prihodi iz turizma. Predsezona je bila izgubljena zbog "lockdowna"⁴³ u mjesecu travnju, no glavna turistička sezona je bila održana. Zemlje iz kojih dolazi najveći broj turista, primjerice Njemačka, Slovenija, Italija i Austrija imale su vrlo oštre mjere i ograničenja u kretanjima unutar i van država. To je uvelike utjecalo na dolazak turista, u 2019. godini ostvarili su 108 milijuna noćenja turista⁴⁴, dok je u 2020. godini ostvareno malo više od 50 % tog broja, konkretnije 54 milijuna.⁴⁵

Sve mjere protiv širenja Covid-19 snažno su utjecale na zrakoplovnu industriju koja trpi najdublju krizu u svojoj povijesti. Put ka oporavku i izlazu iz ove krize biti će težak za čitavu zrakoplovnu industriju, ali pomoć na tom putu ponudile su vlade širom svijeta. Naime,

⁴¹Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [17.03.2021.]

⁴²Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [17.03.2021.]

⁴³hrv. "zatvaranje" – odnosi se na naredbu koje vlasti određuju stanovništvu u svrhu ostanka kod kuće kako bi se izbjeglo širenje virusa

⁴⁴Hrturizam.hr (2020.), U 2019. godini ostvareno 21 milijun dolazaka i 108,6 milijuna noćenja [online], Dostupno na: <https://hrturizam.hr/resume-2019-godine-ostvareno-21-milijuna-dolazaka-i-1086-milijuna-nocenja/> (17.03.2021.)

⁴⁵Hrvatska turistička zajednica (2021.), U 2020. ostvareno 50 posto noćenja od rekordne 2019. godine [online], Dostupno na: <https://www.htz.hr/hr-HR/press/objave-za-medije/u-2020-godini-ostvareno-50-posto-nocenja-od-rekordne-2019> [17.03.2021.]

mnoge vlade donijele su odluke o financijskoj pomoći i podršci zrakoplovnim kompanijama. Primjerice, u Europskoj Uniji pomoć od državne vlasti dobile su kompanije Lufthansa, SAS, KLM, TAP, AirFrance, Austrian Airlines i ostale, a oblici pomoći uključuju dioničarske zajmove, dokapitalizaciju, kreditne zajmove i slično.⁴⁶

U prognozama iz lipnja 2020. godine IATA je objavila da će kriza uzrokovana koronavirusom zrakoplovnim kompanijama uzrokovati rekordni godišnji gubitak od 84,3 milijarde USD, uz negativnu operativnu marginu od 23,4 %, a 2020. pamtiti će se kao najgora godina u povijesti zrakoplovne industrije.⁴⁷ I u 2021. godini prognozira se gubitak za zrakoplovni sektor i to najmanje 15,8 milijardi USD.

Kao podaci IATA-e za svijet, tako i podaci hrvatskog Državnog zavoda za statistiku potvrđuju negativne utjecaje koronavirusa na zračni promet u Hrvatskoj. Prema statističkim podacima, ukupan broj slijetanja i polijetanja u zračnim lukama u rujnu iznosio je 6645, dok je u rujnu 2019. godine iznosio 15272. To je pad od nevjerojatnih 56,5 %. Kada se govori o prijevozu tereta, u odnosu na rujnu 2019. godine, u rujnu 2020. dogodio se pad od 30,7 %.⁴⁸

Niže je prikazana tablica broja putnika u zračnim lukama prema vrstama prijevoza od rujna 2017. do rujna 2020. (Slika 3).

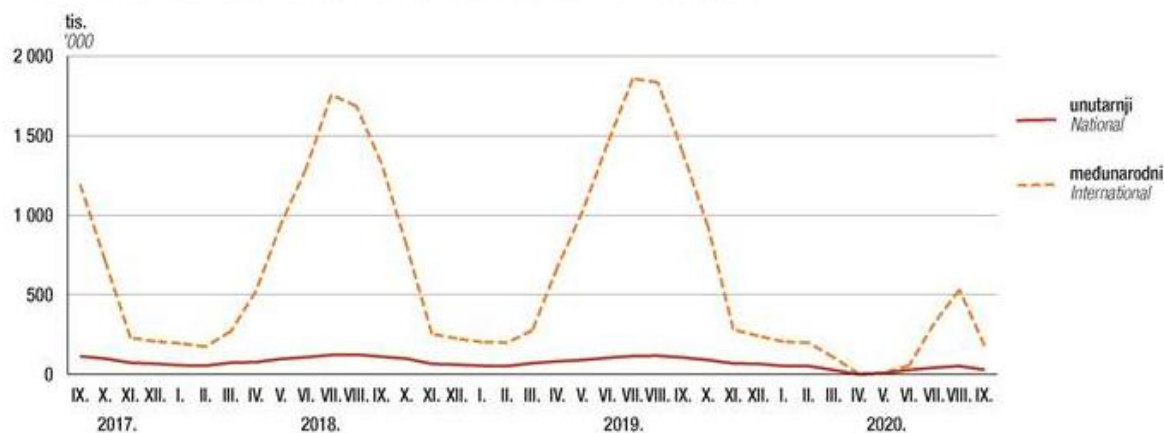
⁴⁶Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [20.03.2021.]

⁴⁷IATA (2020.), Economic Performance of the Airline Industry [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/airline-industry-economic-performance-june-2020-report> [20.3.2021.]

⁴⁸DZS (2020.), Promet u zračnim lukama u rujnu 2020. [online], Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/05-01-03_09_2020.htm [20.03.2021.]

Slika 3. Putnici u zračnim lukama prema vrstama prijevoza (2017.-2020.)

G-1. PUTNICI U ZRAČNIM LUKAMA PREMA VRSTAMA PRIJEVOZA OD RUJNA 2017. DO RUJNA 2020.
PASSENGERS IN AIRPORTS, BY TYPES OF TRANSPORT, SEPTEMBER 2017 – SEPTEMBER 2020



Izvor: Državni zavod za statistiku, Promet u zračnim lukama u rujnu 2020.

Croatia Airlines 10. ožujka 2020. formirala je Stožer za upravljanje kriznim situacijama. Uloga Stožera je praćenje poštivanja mjera prepisanih od Nacionalnog stožera civilne zaštite Republike Hrvatske te praćenje normalnog funkcioniranja poslovanja same kompanije u danim okolnostima. U svrhu smanjenja širenja virusa, napravio se raspored rada osoblja na način da se smanji broj radnika u određenim prostorima tako da su mnogi radili od kuće, na drugim lokacijama društva, a neki su poslani i na godišnji odmor. Također su uvedene rigorozne mjere štednje u svim segmentima poslovanja kompanije, a izrađeno je više varijanti kriznog plana poslovanja u cilju stvaranja postepene normalizacije letenja.⁴⁹

4.3. Flota i tržište

Kao što je već i spomenuto, Croatia Airlines raspolaže flotom od ukupno 12 zrakoplova: 6 zrakoplova Airbus te 6 zrakoplova Q400.⁵⁰ Zbog izostanka jake ljetne sezone odnosno smanjenja rezervacija letova, otkazan je najam dodatnih zrakoplova koji su trebali upotpuniti postojeću flotu.

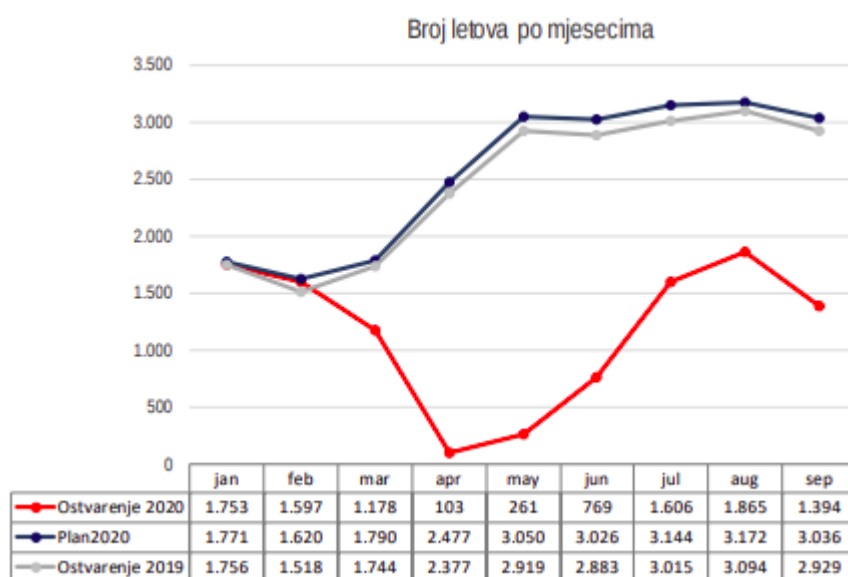
⁴⁹IATA (2020.), Economic Performance of the Airline Industry [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/airline-industry-economic-performance-june-2020-report> [20.3.2021.]

⁵⁰Croatia Airlines (2021.), Naša flota [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/Planiranje-i-rezervacije/flota> [22.03.2022.]

Većina inozemnih prijevoznika već je polovinom ožujka u cijelosti obustavila letove u Hrvatsku. CA je također privremeno obustavljala letove kroz 2020. godinu. Od 5. travnja obavljala je samo jednu rotaciju dnevno (Zagreb – Frankfurt – Zagreb) te nekoliko letova humanitarnog karaktera. Tek je od 11. svibnja započelo letenje iz Zagreba s dvije rotacije dnevno (za Spit i Dubrovnik), a kroz zadnji tjedan svibnja pojačan je red letenja na liniji ZAG-FRA te je dodana još jedna rotacija dnevno (Zagreb - Amsterdam).⁵¹

Kroz ljetne mjesece se zbog smanjenja mjera povećalo prometovanje, no ne zadugo. Croatia Airlines je u razdoblju od 1. ožujka do 30. rujna ukupno stornirala 12 859 letova. Najveće smanjenje letova dogodilo se u travnju, svibnju i lipnju. Planiranje i ostvarenje broja letova za 2020. godinu pokazali su pozitivne rezultate samo za siječanj i veljaču obzirom na to da je virus uzeo maha tek od ožujka, kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu. Sljedeća slika prikaz je planiranih i ostvarenih letova CA za 2020. do rujna.

Slika 4. Planirani i ostvareni letovi (siječanj - rujna 2020.)



Izvor: Croatia Airlines, Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020.

⁵¹Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [22.03.2021.]

Koliko je pandemija utjecala na poslovanje kompanije, govori i činjenica da je u prvih 9 mjeseci 2020. godine prevezeno ukupno 533.381 putnika što je za vrtočlavih 69 posto manje od ukupnog broja prevezenih putnika za isto razdoblje u godini prije.⁵²

4.4. Financijsko poslovanje

Drastičan pad potražnje za zrakoplovnim uslugama s kojima se susrela ne samo Croatia Airlines, nego sve aviokompanije diljem svijeta, posljedica su ubrzanog širenja virusa kroz čitav planet. Mjere kojima se suzbija takvo širenje, prepisane od javnozdravstvenih tijela te vlasti, dodatno su umanjile mogućnost za lakšim oporavkom od istih. Sve je to imalo značajan utjecaj na financijsko poslovanje CA.

Već je spomenuto zatvaranje granica mnogih država te zabrane kretanja unutar istih koje su definitivno bile glavni okidač za padom potražnje zrakoplovnih usluga. Račun dobiti i gubitka za prvih 9. mjeseci 2020. godine pokazao je ogroman gubitak u iznosu od 243,5 milijuna kuna (neto gubitak). To je povećanje gubitka za nevjerojatnih 195,1 milijuna kuna u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.⁵³

Na to je uvelike utjecao smanjeni nalet i smanjenje broja prevezenih putnika. Broj putnika u prvih 9. mjeseci 2020. godine bio je manji za 69 posto u odnosu na isto razdoblje 2019. godine, odnosno za 1,2 milijuna putnika manje. Nalet iskazan brojem letova smanjen je za 11.709 letova, što daje postotak od -53%. Naravno da takve brojke predstavljaju i smanjenje putničkih prihoda, što je za CA značilo smanjenje prihoda za 789,6 milijuna kuna u usporedbi s istim razdobljem 2019. godine.⁵⁴

Što se tiče prijevoza tereta, prevezeno je ukupno 404 t tereta manje u odnosu na isto razdoblje 2019. što je rezultiralo smanjenju prihoda od prijevoza tereta za 26 %. Zbog smanjenja

⁵²Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [22.03.2021.]

⁵³Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [22.03.2021.]

⁵⁴Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [22.03.2021.]

opsega poslovanja, manjeg broja letova, manjeg broja prevezenih putnika, smanjeni su i troškovi. Troškovi za prvih 9. mjeseci 2020. godine iznosili su 821,1 milijuna kuna, dok su u istom razdoblju 2019. godine troškovi iznosili 1.391,6 milijuna kuna. To čini razliku smanjenja troškova od 582,9 milijuna kuna.⁵⁵

Na slici 5 prikazana je usporedba računa dobiti i gubitka Croatia Airlinesa za razdoblje 1.1.2020.-30.9.2020. te za isto razdoblje 2019. godine. Na ovom financijskom izvještaju prikazani su svi podaci o kojima je dosada pisano.

⁵⁵Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [22.03.2021.]

Slika 5. Račun dobiti i gubitka CA (2019./2020.)

(000 kn)	Ostvarenje I.-IX. 2020.	Ostvarenje I.-IX. 2019.
Putnički promet	393.103	1.182.709
Prijevoz tereta	6.080	8.268
Ostali prihodi	144.349	133.755
Prihodi iz poslovanja	543.532	1.324.732
Troškovi letenja	167.953	406.835
Održavanje	119.139	163.471
Usluge putnicima	43.355	84.553
Usluge u zračnom prometu	143.261	306.696
Promocija i prodaja	78.706	170.434
Opći i administrativni poslovi	47.814	59.717
Amortizacija	159.663	154.633
Ostali rashodi	6.020	8.818
Troškovi iz poslovanja	765.912	1.355.156
GUBITAK IZ POSLOVANJA	-222.380	-30.424
Rashodi od kamata	-15.322	-14.492
Prihodi od kamata	19	151
Tečajne razlike (netto)	-5.795	-3.959
Ostali financijski rashodi	-71	-68
Ostali financijski prihodi	0	386
Neto rezultat financiranja	-21.170	-17.983
NETO GUBITAK	-243.549	-48.407

Izvor: Croatia Airlines, Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020.

4.5. Investicije, imovina i obveze

Bez obzira na "slabu" godinu, Croatia Airlines je i dalje ulagala i investirala u svoje poslovanje, u svoju imovinu, opremu i objekte. U prvih 9 mjeseci 2020. godine, najveća ulaganja CA je izvojila za zrakoplove, ukupno 52,3 milijuna kuna. Od toga, 8,9 milijuna uložila je u vlastite zrakoplove, a ostatak (43,4 milijuna kn) u tuđu imovinu, odnosno zrakoplove u najmu. Zatim, uložila je 5,6 milijuna kuna u rezervne dijelove, alate i opremu. Također, ulagala je u nematerijalnu imovinu u iznosu od 2,1 milijuna kn. Ulaganja u građevinske objekte iznosila su 7,8 tisuća kuna, a u ostalu opremu (uglavnom informatička oprema) 1,2 milijuna kuna. Sveukupna ulaganja na kraju rujna 2020. godine iznosila su 61,1 milijun kuna.⁵⁶

U osvrtu na imovinu i obveze Croatia Airlinesa, iznosi iz mjeseca rujna 2020. uspoređivati će se s iznosima na kraju 2019. godine. Dugotrajna imovina u bilanci Croatia Airlinesa iznosila je na dan 30.9.2020. godine 962.852 kn, što je za 9% manje u odnosu na 2019. godinu. Smanjila se kroz manja ulaganja te uz redoviti otpis. Kratkotrajna imovina u rujnu 2020. bila je manja za 3% u odnosu na kraj 2019. godine, te je ukupno iznosila 191.012 kn. Do smanjenja kratkotrajne imovine došlo je zbog već spomenutog pada potražnje za zrakoplovnim uslugama od strane kupaca. Tako je ukupna imovina u rujnu 2020. godine ukupna imovina bila 1.153.864 kn, dok je ukupna imovina u 2019. godini iznosila 1.257.512 kn. To je smanjenje od 8% na kraju rujna 2020. godine, a prati ga pad vrijednosti obveza i kapitala (za 8%) u odnosu na kraj 2019.⁵⁷

Spomenuvši obveze i kapital, važno je spomenuti i njihovu vrijednost u rujnu 2020. godine. Dugoročne obveze iznosile su 625.528 kn što je povećanje od 19% u odnosu na kraj 2019., a kratkoročne obveze iznosile su 542.047 kn, što je povećanje od 8%. Do povećanja obveza došlo je zbog nemogućnosti vraćanja zajmova i kredita uslijed pandemije koronavirusa,

⁵⁶Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [26.03.2021.]

⁵⁷Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [26.03.2021.]

odnosno smanjenja opsega poslovanja. Zbog ostvarenog gubitka, u rujnu 2020. godine iskazan je negativan kapital u iznosu od -19.544 kuna.⁵⁸

Stanje novca na dan 30.9.2020. znatno je manji od stanja na kraju 2019. godine i iznosi 28,2 milijuna kuna. Ukupni priljevi manji su za 49% zbog pada priljeva poslovanja, ali su i ukupni odljevi manji, i to za 46% u odnosu na prethodnu godinu.⁵⁹

⁵⁸Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [26.03.2021.]

⁵⁹Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjesca-o-poslovanju> [26.03.2021.]

5. Zračni promet u suzbijanju koronavirusa

Koronavirus se pojavio krajem 2019. godine te je vrlo ubrzo proglašen pandemijom. Iz dana u dan još uvijek traje borba protiv ovog virusa koji ostavlja teške i dugotrajne posljedice. Gospodarstvo svake države ovog svijeta trpi ogromne gubitke te se od samog pojavljivanja covida-19 radi na mjerama koje potencijalno ili dokazano suzbijaju isti. Obzirom na to da se radi o potpuno novom i do sada neotkrivenom virusu, znanstvenici diljem svijeta udružili su znanje i napore kako bi na što brži i efikasniji način zaustavili ovu krizu. Već je potpuno jasno da bi jedini izlaz iz ove situacije, uz cjepivo, moglo biti pridržavanje mjera donesenih od samog vrha države. U ovom će se poglavlju prikazati na koji način se to zračni sektor, ali i čitav svijet, pokušavaju boriti protiv covida-19, ali i kada se očekuje potencijalna pobjeda nad istim.

5.1. Mogućnost prijenosa virusa tokom zrakoplovnog leta

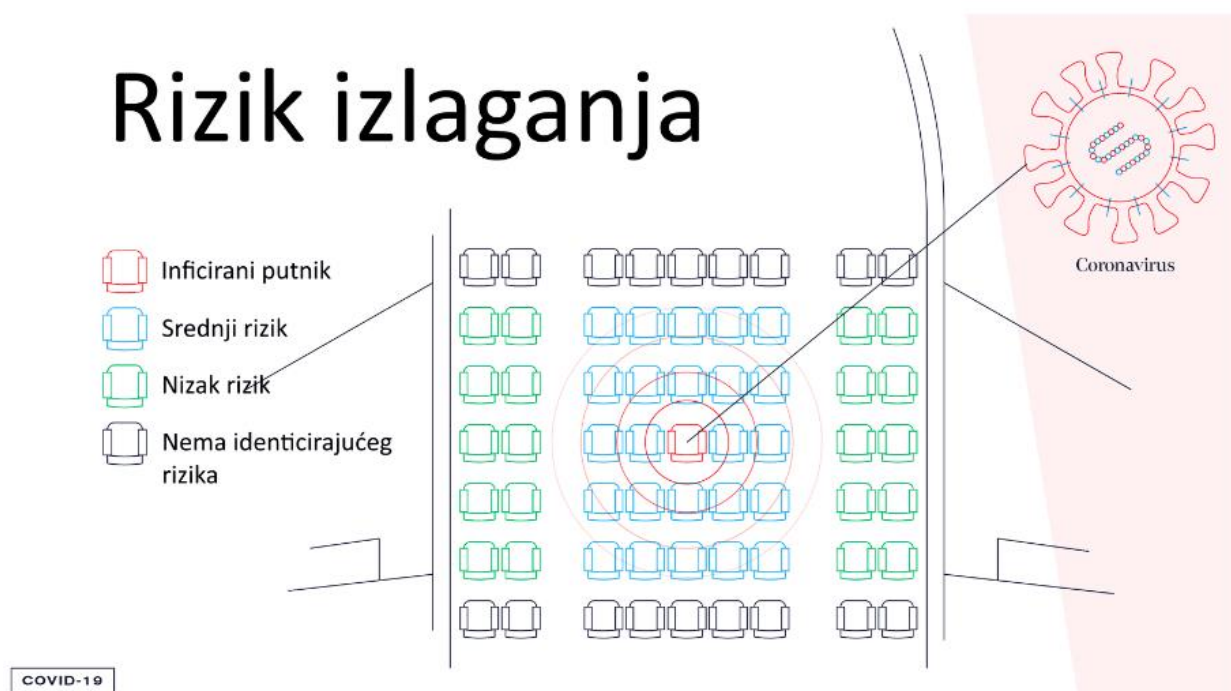
Prema istraživanjima IATA-e, mogućnost prijenosa virusa tokom zrakoplovnog leta vrlo je nizak. Veliku ulogu u tome ima položaj sjedenja u zrakoplovima. Sva sjedala pozicionirana su tako da gledaju prema naprijed, a ne prema drugom sjedalu, što će smanjiti mogućnost da se udahne nečiji izdahnuti zrak. Nadalje, nasloni sjedala služe kao svojevrsna prepreka između dva putnika kroz koju virus ne prolazi.

Kada je riječ o protoku zraka u zrakoplovu, istraživanja su pokazala da je protok zraka (od poda do stropa) manje provodljiv za širenje kapljica i mikroba zbog velike brzine protoka zraka (u odnosu na neki drugi način prijevoza). Zrak u kabini modernijih i suvremenijih zrakoplova izmjenjuje se svake 2 do 3 minute što se, u kombinaciji s visoko efikasnim filtrima čestica zraka, pokazalo 99,9 % učinkovito u uklanjanju virusa, bakterija i gljivica. Nošenje maski se pokazalo učinkovitim u 90% slučajeva kada je riječ o ograničavanju prijenosa kapljica prilikom disanja, pričanja, kihanja ili kašljanja.⁶⁰

⁶⁰IATA (2020.), Low Risk of Transmission [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/youandiata/travelers/health/low-risk-transmission/> [28.03.2021.]

Vrlo je važno spomenuti raspored sjedenja u zrakoplovu. Do infekcije virusom među putnicima može doći ukoliko sjede preblizu jedan drugome te ne poštuju propisanu mjeru razmaka od minimalno dva metra u svakom smjeru. Putnicima je bitno i napomenuti da odgode putovanje ukoliko dobiju bilo koji od simptoma virusa, pogotovo povišenu temperaturu. Na slici broj 4 prikazan je rizik izlaganja virusu obzirom na raspored sjedenja u zrakoplovima.

Slika 6. Rizik izlaganja virusu u zrakoplovima



Izvor: Copperpot Interactive, Koronavirus: Sve što trebate znati

5.2. Mjere protiv daljnjeg širenja koronavirusa

Od pojave virusa do danas, mjere su se u mnogim državama mijenjale ovisno o broju novozaraženih i samoj fluktuaciji virusa među stanovništvom. Ipak, neke mjere su konstantne i stožer svakodnevno upozorava na pridržavanje istih. Preporučuje se sljedeće:

- držanje distance od minimalno 2 metra
- nošenje maski u zatvorenim prostorima te otvorenim ukoliko nije moguće držati distancu od 2 metra
- nošenje zaštitnih rukavica

- dezinfekcija ruku pri ulasku i izlasku iz javnog prijevoza ili objekta

Na sve ove mjere Nacionalni stožer za civilnu zaštitu upozorava od samog pojavljivanja virusa. Vrlo je važno shvatiti ozbiljno sami prijenos virusa. Poznato je da se virus prenosi zrakom, disanje i pričanje zaražene osobe mogu biti veoma opasni, kao i kihanje i kašljanje. Ne smije se izostaviti i diranje zaraženih površina. Mnogo je istraživanja bilo o tome koliko se zapravo virus zadržava na površinama. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je objavila kako još nema točnih informacija, no potvrđeno je da se virus može na površinama zadržati od nekoliko sati do nekoliko dana. Zato je vrlo važno znati koji je pravilan način pranja ruku. Hrvatski zavod za javno zdravstvo upozorio je kako je bitno ruke prati sapunom minimalno 30 sekundi, obuhvaćajući detaljno svaki dio šaka. Ukoliko ne postoji mogućnost za pranje ruku, preporuka je korištenje dezinficijensa sa najmanje 60% alkohola. Virus ulazi u tijelo kroz oči, nos i usta te je važno ne dirati ih prljavim rukama.⁶¹

Kirurške maske pomažu u sprječavanju virusa da se širi. Manju učinkovitost imaju u zaštiti ljudi koji nisu zaraženi. WHO poziva na nošenje zaštitnih maski u najobičnijem socijalnom kontaktu jer je onda dovoljan i razmak od 1 metar. Zdravstvenim djelatnicima se savjetuje korištenje maski većih razina filtriranja.

Od samog pojavljivanja koronavirusa s najstrožim mjerama susreo se zrakoplovni sektor. Već je dokazano da je virus iz Wuhana, grada u kojemu se prvobitno pojavio, najbrže mogao stići zračnim prijevozom do svih drugih krajeva svijeta. Prepoznavajući ozbiljnost situacije, vlasti u Narodnoj Republici Kini vrlo brzo počeli su provoditi stroge restriktivne mjere, stavljajući grad Wuhan u potpunu izolaciju. Donese su odluke o zabranama kretanja unutar i izvan grada. Vidjevši koliko je Kina bila uspješna u zaustavljanju širenja virusa, mnoge zemlje svijeta ugledale su se na kineske vlasti. Ubrzo je svaka država proglasila "lockdown", smatrajući ograničavanje kretanja ljudi najuspješnijim oružjem protiv širenja zaraze, ali donesene su i druge restriktivne mjere u svrhu prestanka širenja virusa.⁶²

⁶¹MUP (2021.), Koronavirus i mjere prevencije [online], Dostupno na: <https://civilna-zastita.gov.hr/vijesti/koronavirus-i-mjere-prevencije/2194> [28.03.2021.]

⁶²Trlin, D. (2020.), Utjecaj Covid-19 na pokazatelje učinkovitosti pružatelja usluga u zračnoj plovidbi [online], Dostupno na: <https://repositorij.fpz.unizg.hr/islandora/object/fpz:2207> [28.03.2021.]

Također, uvedene su mjere obavezne dvotjedne samoizolacije ukoliko je ostvaren kontakt sa zaraženom osobom, ali i ukoliko prelazite granicu. U početku, mjere vezane za prelazak granice odnosile su se samo na zemlje s najvećim brojem zaraženih. Danas se ova mjera primjenjuje neovisno na to iz koje države putujete (mjera za Republiku Hrvatsku). Također, za prelazak granice potreban je negativan test na Covid-19 koji ne smije biti stariji od 24h.⁶³

Na zračnim lukama provodila se mjera dezinfekcije svih površina, mjerenja temperature svima koji dolaze u zračnu luku te obavezno nošenje zaštitne odjeće za zaposlenike koji su u kontaktu s putnicima. Ukoliko zaposlenici u zračnom prometu primijete da bi bilo koji putnik mogao biti potencijalno zaražen koronavirusom, imaju potpuno pravo tog istog putnika udaljiti od zračne luke te o tome obavijestiti nadležne službe.

5.3. Oporavak zračnog prometa od koronavirusa

Pojavom koronavirusa nitko nije mogao očekivati ovolike posljedice koje svakoga dana ostavlja na gospodarstvu čitavog svijeta. Kako je vrijeme odmicalo, počela se ozbiljnije shvaćati situacija vezana uz opasnost virusa i širenje istog. Već se nakon prvog polugodišta prognozirao dug i težak put borbe protiv koronavirusa, a nakon godinu dana od pojave svima je bilo jasno da se takvom načinu života kraj nadzire tek kroz par godina.

Već je spomenuto da MMF nije imao svijetle prognoze kada je bila riječ o brzini rješavanja ove situacije i cjelokupnog problema. Takvim se prognozama priključila i IATA, Organizacija međunarodnog civilnog zrakoplovstva (ICAO) te Udruga europskih zračnih luka (ACI), a ilustraciju i analizu tih prognoza detaljnije je iznijela Europska organizacija za sigurnost zračne plovidbe (Eurocontrol).

U izvještaju Eurocontrola objavljenom u travnju 2020. godine, Eurocol je izradio dva scenarija kako bi ilustrirao tzv. "Covid kompatibilan operativni postupak" za zrakoplovne tvrtke i zračne luke kojega bi se pridržavale sve europske države u cilju što bržeg oporavka od posljedica pandemije. Smatraju da brz oporavak neće biti moguć, odnosno biti će uvelike

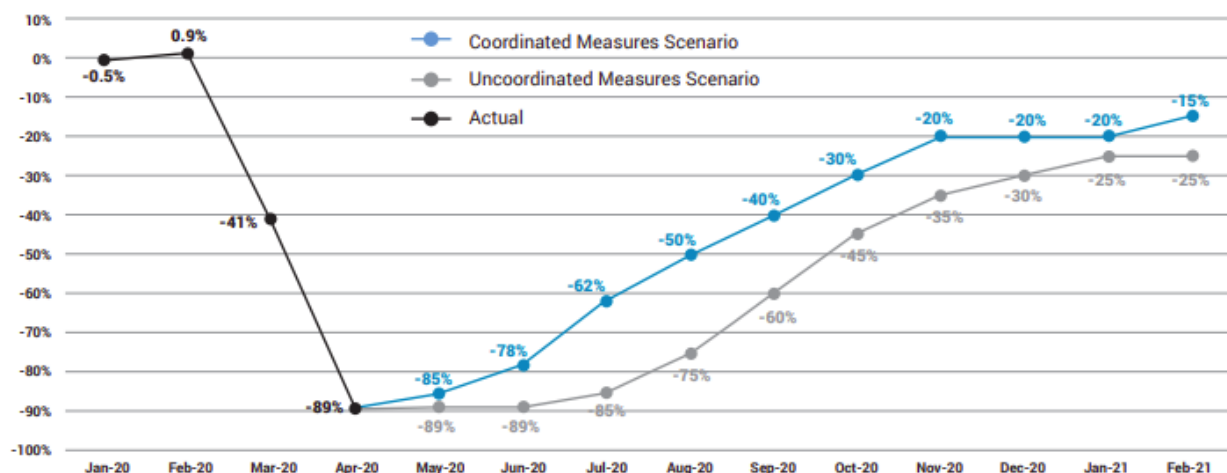
⁶³Trlin, D. (2020.), Utjecaj Covid-19 na pokazatelje učinkovitosti pružatelja usluga u zračnoj plovidbi [online], Dostupno na: <https://repositorij.fpz.unizg.hr/islandora/object/fpz:2207> [28.03.2021.]

otežan, ukoliko će se primjenjivati jedan skup mjera u državi iz koje se leti, te drugi (različiti) skup mjera u državi u koju se sleti. U izvještaju nije prikazana doslovna prognoza s točnim brojkama kada i kako će se zračni sektor oporaviti od pandemije jer na to utječu mnoge varijable, poput trajanja pandemije, ali i proširenja iste po svijetu i Europi.⁶⁴

Scenarij 'Koordinirane mjere' temelji se na postojanju zajedničkog pristupa uspostavljanju operativnih postupaka i ukidanje nacionalnih ograničenja. To je glavni zahtjev zračnih prijevoznika i zračnih luka kako bi se podržao njihov oporavak.

Drugi scenarij, 'Neusklađene mjere' u potpunosti je drugačiji od prvog, dakle nema uspostavljanja operativnih postupaka među državama te su nacionalna ograničenja i dalje na snazi. Na slici niže prikazano je kako bi prvi scenarij značio 45% gubitka letova u 2020. godini, dok bi drugi scenarij rezultirao gubitkom 57% letova u 2020. godini (u odnosu na 2019. godinu).

Slika 7. Prikaz brzine oporavka zračnog prometa od pandemije u dva scenarija



Izvor: Eurocontrol, Aviation recovery

⁶⁴EUROCONTROL (2020.), Aviation recovery – Importance of a coordinated approach [online], Dostupno na: <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/2020-04/eurocontrol-aviation-recovery-factsheet-27042020.pdf> [30.03.2021.]

Eurocontrol je objasnio kako bi takvo primjenjivanje mjera trebalo početi u lipnju kako bi rezultiralo u srpnju. Ukoliko ne počne tada, pomaknulo bi se za naredni mjesec. Ovu su analizu razradili uz informacije već spomenutih udruga (IATA, ICAO, ACI, MMF), ali i izravnim kontaktom s izvršnim direktorima glavnih europskih zračnih prijevoznika. Na temelju iskustva u Kini, pretpostavljali su da će prvo oporaviti promet unutar Europe.⁶⁵

Ovim tempom Eurocontrol predviđa da bi oporavak najvjerojatnije mogli vidjeti tek u 2026. godini. To je trenutno najrealnija godina, uzimajući u obzir sve varijable vezane uz ovu krizu. Veliki utjecaj na samu pobjedu protiv pandemije ima razvoj cjepiva. U 2021. godini počelo je cijepljenje stanovništva diljem svijeta. Trenutna cjepiva služe kao preventiva od moguće zaraze, no ne štite 100% od virusa. I dalje se ubrzano radi na pronalasku najbolje i najučinkovitije formule. Ukoliko se razvije cjepivo dovoljno dobro da zaustavi zarazu u potpunosti, u najoptimističnijem slučaju zračni sektor bi se mogao oporaviti već 2024. godine.⁶⁶

5.4. CA u borbi protiv koronavirusa

Dolaskom novootkrivenog virusa u RH mnoge kompanije počele su primjenjivati mjere suzbijanja virusa i prevencije od istog. Croatia Airlines je vrlo ozbiljno shvatila prijetnju virusa i već od samih početaka uvela stroge novitete kojih su se morali pridržavati zaposlenici i putnici.

Na svojim web stranicama, CA je objavila razne informacije vezane uz rezervaciju letova, prihvata putnika u zračnim lukama, ali i uz primjenjivanje mjera tijekom leta. U zračnim lukama i zrakoplovima obavezno je nošenje maske za lice, medicinske (kirurške) maske za lice te filtrirajuće polumaske (FFP2, N95 ili KN95 bez ventila). Ne prihvaćaju vizire ili marame jer ne prikrivaju bočni dio lica i kao takvi ne pružaju adekvatnu zaštitu. Ukoliko

⁶⁵EUROCONTROL (2020.), Aviation recovery – Importance of a coordinated approach [online], Dostupno na: <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/2020-04/eurocontrol-aviation-recovery-factsheet-27042020.pdf> [30.03.2021.]

⁶⁶HGK (2020.), Udruženje zračnog prometa: Nakon pada od 90%, oporavak moguć tek 2024. [online], Dostupno na: <https://www.hgk.hr/odrzan-sastanak-udruzenja-zracnog-prometa> [30.03.2021.]

netko ne smije nositi masku zbog zdravstvenih razloga, za to mora imati potvrdu od liječnika. Djeca mlađa od 6 godina nisu dužni nositi maske.⁶⁷

Dezinfekcija zrakoplova i zračnih luka provodi se nekoliko puta dnevno, a osoblje uvijek ima dezinfekcijska sredstva koja su dostupna svima. Također, potrebno je održavati minimalan razmak od 2 metra među prisutnima. Zbog povećane sigurnosti, ukinut je servis pića i hrane te je dostupna samo voda u bočici.⁶⁸

Croatia Airlines prije svake rezervacije i samog leta predlaže detaljno informiranje o uvjetima i ograničenja za ulazak u zemlju u koju se putuje. Za ulazak u RH, odnosno samo putovanje zrakoplovom, potreban je negativan PCR test koji ne smije biti stariji od 48 sati. Trenutno su dovoljni i brzi antigenski testovi (ako se ljudi vraćaju u vlastitu državu). Na nekim međunarodnim letovima potrebno je ispuniti obrazac, tzv. Passenger Locator Form (PLF) koji služi za prikupljanje podataka putnika u svrhu kontaktiranja ukoliko se naknadno utvrdi da je neki putnik pozitivan na COVID-19.⁶⁹

Jasno je da mnogi zbog straha od moguće zaraze otkazuju letove ili letovi radi novih mjera i sigurnosti budu otkazani. Croatia Airlines u tim slučajevima nudi sljedeće mogućnosti (ukoliko se radi od letovima do 30. listopada 2021.)⁷⁰:

- Neograničeni broj promjena datuma putovanja bez naplate, uz uvjet da se novo putovanje realizira unutar razdoblja valjanosti karte. Ako nije dostupna klasa prijevoza (cijena) iz originalne karte, naplaćuje se razlika do prve slobodne klase

⁶⁷Croatia Airlines (2021.), Informacije za putnike vezane uz COVID-19 [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/vazna-obavijest/informacije-za-putnike-vezane-za-covid-19> [10.05.2021.]

⁶⁸Croatia Airlines (2021.), Informacije za putnike vezane uz COVID-19 [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/vazna-obavijest/informacije-za-putnike-vezane-za-covid-19> [10.05.2021.]

⁶⁹Croatia Airlines (2021.), Uvjeti ulaska u državu [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/Vazna-obavijest/Informacije-za-putnike-vezane-za-COVID-19/Uvjeti-ulaska-u-drzavu/> [10.05.2021.]

⁷⁰Croatia Airlines (2021.), Informacije za putnike vezane uz COVID-19 [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/vazna-obavijest/informacije-za-putnike-vezane-za-covid-19> [15.05.2021.]

(cijene). Promjenu datuma putovanja potrebno je zatražiti prije početka originalno planiranog putovanja. Polazište i odredište ne mogu se mijenjati.

- Povrat novca u obliku vouchera, iznos vouchera uključuje i naknadu za izdavanje karte. Voucher je potrebno zatražiti prije početka originalno planiranog putovanja. Voucher je prenosiv na drugu osobu uz nadoplatu od 40 € za međunarodne te 100 HRK za domaće letove.
- Povrat novca za neiskorištenu kartu ili djelomično iskorištenu kartu ako je let otkazan. S obzirom na trenutnu situaciju uzrokovanu Covid-19 pandemijom obrada zahtjeva traje duže nego što je to uobičajeno.
- Sve navedeno odnosi se na domaće i međunarodne letove Croatia Airlinesa te na karte kupljene do 31. svibnja 2021. g.

Testiranje na Covid-19 moguće je u zračnim lukama Zagreb i Split. Popuštanjem mjera, uz PCR test za prelazak granice dovoljan je i brzi antigenski test. Razlika između ta dva testa je u brzini rezultata, ali i samoj pouzdanosti. Antigenskim testom se prepoznaje osoba koja već ima simptome, no za one koji nemaju simptome, a sumnjaju na prisutnost virusa, preporuka je se da se testiraju PCR-om. Za razliku od antigenog testa, PCR prepoznaje i male količine virusa.⁷¹

⁷¹ZAG (2021.), ZAG Covid-19 Centar za testiranje [online], Dostupno na: <https://www.zagreb-airport.hr/putnici/informacije-o-letovima/informacije-za-putnike-za-nizozemsku-i-njemacku/664> [15.05.2021.]

6. Zaključak

Početak 2020. godine svijet se susreo sa najvećom krizom u povijesti. Pojava Covid-19 bolesti ubrzo je značila krah mnogih svjetskih kompanija te promjenu načina života svih ljudi na svijetu. Mnoge stvari s kojima se ljudi do tada nisu susreli ubrzo su postala svakodnevnica. Unatoč brojnim epidemijama kroz povijest čovječanstva, nijedna kao ova nije ostavila posljedice od kojih će se svijet oporavljati godinama. Dosadašnje epidemije prikazale su svoje negativne utjecaje kroz smanjenje opsega poslovanja u cilju što veće prevencije od širenja zaraza. Do sada se još nije dogodilo da cijeli svijet stane, a s njime i zračni promet. Lockdown je novi pojam koji je, uz nošenje maski i socijalno distanciranje, od potpuno nepoznate stavke naučio čovječanstvo na novi način života. Zračni se sektor trenutno bori s najvećom recesijom u povijesti, a istraživanja su pokazala kako će ta borba trajati sve do 2026. godine. Čak i najsnažnije aviokompanije svijeta osjećaju negativne učinke ove posljedice te zbog mjera za suzbijanje širenja virusa od siječnja 2020. godine posluju s gubitcima.

Takvu borbu vodi i najveća hrvatska zračna kompanija Croatia Airlines. Croatia Airlines je prije pojave koronavirusa, 2019. godine proslavila 30 godina potpune dominacije na hrvatskom tržištu zračnog prometa. Svoju uspješnost iskazivala je putem veoma uspješnih projekata te članstvom u međunarodnim i svjetskim udrugama i savezima. Može se pohvaliti i osnivanjem dvaju uspješnih kompanija, Obzor putovanja i Amadeus Croatia. U 21. stoljeću je vrlo bitno i spomenuti održivi razvoj kroz koji je CA pokazala da brine o zaštiti okoliša i društveno odgovornom poslovanju usvajajući standarde ISO 14001 i ISO 50001.

2019. godina smatra se jednom od najuspješnijih godina u povijesti poslovanja Croatia Airlinesa zbog visokih brojki koje je dosegla te godine. U 2019. godini imala je 28.432 letova, prosječno je to 78 polijetanja dnevno. Prevezeno je sveukupno 2,18 milijuna putnika u 24 različite države svijeta i 39 zračnih luka. Sve te visoke brojke pridonijele su ukupnom godišnjem prihodu od prodaje za 2019. godinu u iznosu od nevjerojatnih 233,1 milijuna eura.⁷²

⁷²Croatia Airlines (2021.), Povijest [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/povijest> [01.04.2021.]

Bez obzira na nevjerojatne uspjehe te velik broj zadovoljnih korisnika, ova je aviokompanija doživjela ogromne gubitke na financijskom planu svog poslovanja pojavom koronavirusa. U travnju 2020. godine Republika Hrvatska je, po uzoru na mnoge druge zemlje svijeta, objavila zatvaranje granica te ograničila kretanja unutar države. Tada je već bilo jasno da će na kraju 2020. godine u usporedbi s prijašnjim godinama Croatia Airlines zabilježiti najtežu godinu od osnivanja kompanije. Došlo je do smanjenja broja zaposlenog osoblja, smanjenja broja letova te prevezenih putnika, smanjenja troškova te, na posljetku, do smanjenja prihoda od prodaje usluga putničkog prijevoza. Croatia Airlines je nakon prvih 9 mjeseci 2020. godine bilježila smanjenje prihoda za 789,6 milijuna kuna te 69% manje prevezenih putnika u usporedbi s istim razdobljem 2019. godine.⁷³

Trenutno je u razvoju cjepivo protiv Covid-19 zaraze koje je najveća nada za izlazak iz ove pandemije. No, dok se ne razvije dovoljno efikasno cjepivo, vrlo je važno podići svijest o pridržavanju mjera prepisanih od Nacionalnog stožera za civilnu zaštitu. Većina tih mjera ograničava mnoge gospodarske djelatnosti u normalnom funkcioniranju i poslovanju. Za zračni sektor situacija se počela postupno popravljati, no Eurocontrol smatra kako je gotovo nemoguće ostvariti brži oporavak od pandemije ukoliko države svijeta ne surađuju dovoljno u stvaranju istih mjera koje će se primjenjivati u svakoj od tih država.

Sve će ovo jednoga dana proći i evidentno je da će se zračni promet oporaviti, no vjerojatno ne u obliku kakvom ga poznajemo. Da bi se zračni promet vratio u funkcioniranje i uspješnost kakvu je imao prije pojave virusa treba proći još niz godina. Najoptimističnija predviđanja stručnjaka su ta da smatraju kako će to biti već 2024. godine, ona najnegativnija predviđaju oporavak tek 2029. godine. Najrealnija navode kako će se zračni sektor oporaviti 2026. godine.⁷⁴

Proces globalizacije povezoao je svijet na mnoštvo različitih načina. Za izlazak iz svake krize mora biti ključno da svi surađuju kao jedno, da se države međusobno savjetuju, pomažu te stvaraju kompromise. Svijet se u 2020. godini susreo sa situacijom o kojoj se i danas, godinu

⁷³Croatia Airlines (2020.), Konsolidirano i odvojeno izvješće o poslovanju I-IX i Q III 2020. [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjescia-o-poslovanju> [01.04.2021.]

⁷⁴SEEBIZ (2021.), U Hrvatskoj bez značajnijeg zračnog prometa do lipnja [online], Dostupno na: <https://seebiz.eu/tvrtke/u-hrvatskoj-bez-znatnijeg-zracnog-prometa-do-lipnja/253071/> [01.04.2021.]

dana otkada traje pandemija, otkrivaju novi detalji i uči kako proći kroz istu. Ukoliko će svijet djelovati kao velika zajednica, tada će i oporavak gospodarstva svih država svijeta doći brže.

Popis literature

Croatia Airlines (2021.), *ADS-B OUT implementacija* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Projekti/ADS-B-OUT-implementacija> [14.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Amadeus Croatia* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/tvrtke-u-vlasnistvu/Amadeus-Croatia/> [14.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Code-share partneri* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Partneri/codeshare-partners> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Croatia Airlines među pet najboljih europskih zrakoplovnih kompanija* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Mediji/press/532/Croatia-Airlines-medu-pet-najboljih-europskih-zrakoplovnih-kompanija> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Dionice* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/dionice> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Dopis dobavljačima ISO50001 I 14001* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-vrijednosti/odrzivi-razvoj> [11.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *EGNOS za satelitske LPV prilaze* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Projekti/EGNOS-za-satelitske-LPV-prilaze> [14.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Flota* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/flota> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Informacije za putnike vezane uz COVID-19* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/vazna-obavijest/informacije-za-putnike-vezane-za-covid-19> [10.05.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *KAAT projekt* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Projekti/KAAT-projekt> [14.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Misija i vizija* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/Misija-i-vizija> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Naša flota* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/Planiranje-i-rezervacije/flota> [22.03.2022.]

Croatia Airlines (2019), *Nefinancijsko izvješće 2019.* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Financijske-informacije/Izvjescja-o-poslovanju> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Obzor putovanja* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/tvrtke-u-vlasnistvu/Obzor-putovanja/> [14.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Održivi razvoj* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-vrijednosti/odrzivi-razvoj> [11.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Osnovni podaci* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/Osnovni-podaci>

Croatia Airlines (2021.), *Povijest* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Korporativne-informacije/povijest> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Star Alliance - The way the Earth Connects* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/O-nama/Partneri/star-alliances> [10.3.2021.]

Croatia Airlines (2021.), *Uvjeti ulaska u državu* [online], Dostupno na: <https://www.croatiaairlines.com/hr/Vazna-obavijest/Informacije-za-putnike-vezane-za-COVID-19/Uvjeti-ulaska-u-drzavu/> [10.05.2021.]

Dop.hr (2010.), *Održivi razvoj* [online], Dostupno na: <https://dop.hr/odrzivi-razvoj/> [11.3.2021.]

Državni zavod za statistiku (2020.), *Promet u zračnim lukama u rujnu 2020.* [online], Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/05-01-03_09_2020.htm [22.03.2021]

ECDC (2021.), *Covid-19 situation update* [online], Dostupno na: <https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases> [06.03.2021.]

EUR-Lex (2021.), *Registar EU-a o emisijskim jedinicama u sustavu za trgovanje emisijama* [online], Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=LEGISSUM%3A4332554> [11.3.2021.]

EUROCONTROL (2020.), *Aviation recovery – Importance of a coordinated approach* [online], Dostupno na: <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/2020-04/eurocontrol-aviation-recovery-factsheet-27042020.pdf> [30.03.2021.]

Europska komisija (2020.), *Izješće komisije Europskom parlamentu i vijeću* [online] Europska komisija, Preuzeto s: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2020/HR/COM-2020-558-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF> [10.03.2021.]

FightGlobal (2021.), *Lufthansa repays KfW loan early after €1.6bn bond issue* [online], Dostupno na: <https://www.flightglobal.com/airlines/lufthansa-repays-kfw-loan-early-after-16bn-bond-issue/142291.article> [10.03.2021.]

HGK (2020.), *Udruženje zračnog prometa: Nakon pada od 90%, oporavak moguć tek 2024.* [online], Dostupno na: <https://www.hgk.hr/odrzan-sastanak-udruzenja-zracnog-prometa> [30.03.202.]

Hrturizam.hr (2020.), *U 2019. godini ostvareno 21 milijun dolazaka i 108,6 milijuna noćenja* [online], Dostupno na: <https://hrturizam.hr/resume-2019-godine-ostvareno-21-milijuna-dolazaka-i-1086-milijuna-nocenja/> [17.3.2021.]

Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET (2020.), *Koronavirus: Sve što trebate znati* [online], Dostupno na: <https://www.carnet.hr/wp-content/uploads/2020/covid-19/index.html#/> [20.03.2021.]

Hrvatska turistička zajednica (2021.), *U 2020. ostvareno 50 posto noćenja od rekordne 2019. godine* [online], Dostupno na; <https://www.htz.hr/hr-HR/press/objave-za-medije/u-2020-godini-ostvareno-50-posto-nocenja-od-rekordne-2019> [17.3.2021.]

HZZO (2020.), *Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanoj novim koronavirusom* [online], Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/pitanja-i-odgovori-o-bolesti-uzrokovanoj-novim-koronavirusom/> [06.03.2021.]

IATA (2021.), *Economics' Chart of the Week* [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/what-can-we-learn-from-past-pandemic-episodes/> [06.03.2021.]

IATA (2020.), *Economic Performance of the Airline Industry* [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/airline-industry-economic-performance-june-2020-report> [20.3.2021.]

IATA (2020.), *Industry Loses to Top \$84 Billion in 2020* [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-06-09-01/> [06.03.2021.]

IATA (2020.), *Low Risk of Transmission* [online], Dostupno na: <https://www.iata.org/en/youandiata/travelers/health/low-risk-transmission/> [28.03.2021.]

JOURNEY (2021.), *ADS-B OUT EXPLAINED* [online], Dostupno na: <https://txtav.com/en/journey/articles/articles/adsb-out-explained> [15.3.2021.]

LZMK (2021.), *Epidemije* [online], Dostupno na: <https://www.lzmk.hr/e-leks/povijest-i-drustvo/548-epidemije> [06.03.2021.]

MUP (2021.), *Koronavirus i mjere prevencije* [online], Dostupno na: <https://civilnazastita.gov.hr/vijesti/koronavirus-i-mjere-prevencije/2194> [28.03.2021.]

Poslovni dnevnik (2019.), *Croatia Airlines u zrakoplove Dash 8-Q400 ugradio novu opremu* [online], Dostupno na: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/croatia-airlines-u-zrakoplove-dash-8-q400-ugradio-novu-opremu-360507> [14.3.2021.]

Poslovni dnevnik (2020.), *Dobili gotovo 6 milijardi dolara pomoći, a otpuštaju 19 tisuća ljudi* [online], Dostupno na: <https://www.poslovni.hr/strane/dobili-gotovo-6-milijardi-dolara-pomoci-a-otpuštaju-19-tisuca-ljudi-4247922> [10.03.2021.]

SEEBiz (2021.), *U Hrvatskoj bez značajnijeg zračnog prometa do lipnja* [online], Dostupno na: <https://seebiz.eu/tvrtke/u-hrvatskoj-bez-znatnijeg-zracnog-prometa-do-lipnja/253071/> [01.04.2021.]

Trlin, D. (2020.) *Utjecaj COVID-19 na pokazatelje učinkovitosti pružatelja usluga u zračnoj plovidbi*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti

ZAG (2021.), *ZAG Covid-19 Centar za testiranje* [online], Dostupno na: <https://www.zagreb-airport.hr/putnici/informacije-o-letovima/informacije-za-putnike-za-nizozemsku-i-njemacku/664> [15.05.2021.]

ZelEn (2021.), *Zelena Energija* [online], Dostupno na: <https://zelen.hep.hr/> [14.3.2021.]

Popis slika

Slika 1. Prikaz utjecaja dosadašnjih epidemija na ostvarene RPK do 2019. godine.....	6
Slika 2. Prikaz strukture poslovnih prihoda i rashoda (2019.).....	12
Slika 3. Putnici u zračnim lukama prema vrstama prijevoza (2017.-2020.).....	21
Slika 4. Planirani i ostvareni letovi (siječanj - rujan 2020.).....	22
Slika 5. Račun dobiti i gubitka CA (2019./2020.).....	25
Slika 6. Rizik izlaganja virusu u zrakoplovima.....	29
Slika 7. Prikaz brzine oporavka zračnog prometa od pandemije u dva scenarija.....	32